

SLIJTKANALEN IN HET GEBIT DOOR HET ROKEN VAN STENEN PIJPEN.

door G. J. R. Maat[†].

Het gebruik van stenen pijpen heeft meer gevolgen gehad voor de roker, dan genot alleen. Dat is gebleken uit de resultaten van het fysisch-anthropologisch deelonderzoek van de Spitsbergenexpeditie 1980. Dit deelonderzoek spitst zich toe op de menselijke overblijfselen van de walvisvaart uit de 17e en 18e eeuw. Met betrekking tot het archeologisch gedeelte werd U reeds eerder bericht: Van der Meulen, J en Hacquebord, L, Pijpvondsten op Amsterdameiland (Spitsbergen). *Pijpelogische Kring Nederland*, 3e jaargang, nr. 12, blz. 12-14 (1981).

Voor wat betreft de gevolgen voor de roker zelf is niet Amsterdameiland met de vroegere vestiging Smeerenburg, maar het eilandje Zeeuwse Uitkijk (Ytre Norskøya) van belang.

Het eilandje van $+ 1 \times 1\frac{1}{2}$ km ligt in de uiterste noord-westhoek van de Spitsbergen-archipel. De voornaamste periode van gebruik als landstation voor het koken van walvisstraan in de 10 traanovens, is van 1642 tot $+ 1670$. Doch het gebruik van de bijbehorende begraafplaats strekt zich vermoedelijk uit tot het einde van de 18e eeuw, daar het eilandje als ankerplaats bleef fungeren voor de zee- en ijsvisserij op walvissen.

Na het veldonderzoek werden de skeletten van vijftig walvisvaarders meegenomen naar Nederland voor verder onderzoek op het Anatomisch Laboratorium van de Rijksuniversiteit te Leiden. Hier bleek uit het gebitonderzoek aan de schedels, dat bij velen het roken van stenen pijpen z'n sporen nagelaten had in de vorm van slijtkanalen in het kauwvlak van het gebit. (zie de afbeeldingen 1 en 2 van de schedel van een walvisvaarder, met een geschatte leeftijd bij overlijden van rond de 44 jaar).

De cilindervormige pijpsteen slijpt blijkbaar op twee tegenoverliggende plaatsen in het bovengebit en ondergebit een halfcilindervormig gootje uit (zie afbeelding 3, een detail van het bovengebit van dezelfde walvisvaarder), dat bij sluiten van het gebit als ronde doorgang zichtbaar blijft.

Maar liefst honderdnegenendertig van dergelijke openingen werden gevonden, en wel bij achtendertig van de vijftig man, of wel 76%.

Gemiddeld betekent dit drie à vier slijtkanalen per pijproker. Bij de zeven jongeren (d.w.z. mannen jonger dan twintig jaar) werd dit verschijnsel slechts éénmaal waargenomen, de geschatte leeftijd van deze overledene is bijna 20 jaar.

Bij de drieënveertig volwassenen derhalve zevenendertig maal (= 86% van de volwassenen!). Het aantal slijtkanalen per roker varieërde van een tot zeven. Daar vrijwel alle pijprokers meerdere slijtkanalen vertoonden betekent dit ten aanzien van rookgewoonten, dat de pijp van plaats wisselde in het gebit. Bovendien moet er regelmatig (veel) gerookt worden voordat het beschreven verschijnsel ontstaat.

